

- 21 Там само, №№1-17, 441-451, 454-455, 457, 467.
 22 Там само, №№79-95, 496, 504-505.
 23 Там само, №№22-23, 472, 475.
 24 Там само, №№30-78.
 25 Там само, №№98-150.
 26 Там само, №№151-410.
 27 ІР НБУВ, ф. 44, №№5-7.
 28 Там само, №№8-11.
 29 Там само, №№83-84, 99, 120, 144, 160-165, 229, 258.
 30 Там само, №№34, 36, 50-51, 71-72, 89, 93, 103-109, 135-136, 153.
 31 Там само, №№37-38, 148, 166-167; ф. 1, №№43637-43638.
 32 ІР НБУВ, ф. 44, №№259-906.
 33 ІР НБУВ, ф. 256, №1-2.
 34 Там само, №№4, 8, 11.
 35 Там само, №№3, 7, 9, 12.
 36 ІР НБУВ, ф. 250, №№17, 29.
 37 Там само, №№37-39, 42, 44, 47, 52, 55-57, 60.
 38 ІР НБУВ, ф. 252, №1.
 39 Там само, №58.
 40 Там само, №№67, 60.
 41 Там само, №№6, 13-14, 24, 35, 38-56, 59, 62-63, 68-71.
 42 Там само, №№3-5, 7, 10-11, 15-16, 26, 36, 57.
 43 Літературно-науковий вісник: Показяч. змісту. Т. 1-109 (1898-1932) / Уклав В. Ясіньський. — К.: Нью-Йорк, 2000. — С. 11.

Сергій Мищук

**РУКОПИСНІ ЛІТУРГІЙНІ ПАМ'ЯТКИ XVII-XVIII ст.
 З ВОЛИНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО МУЗЕЮ
 У ЖИТОМИРІ У ФОНДАХ ІНСТИТУТУ РУКОПISУ НБУВ**

Серед рукописних кодексів у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (далі — ІР НБУВ), які походять з Волинського державного науково-дослідного музею у Житомирі, значне місце посідають пам'ятки, що стосуються найважливішої сфери діяльності духовних установ — літургійної. Літургійні рукописи із цієї невеличкої за обсягом збірки з Волинського музею, у минулому належали костіолам і монастирям, розташованим на західноукраїнських землях — Волині, Галичині, Подолі. Рукописна спадщина цих духовних установ представлена великими за розміром фоліантами XVII-XVIII ст. — богослужбовими книгами латинською мовою: градуалами, антифонаріями, міссалами. Звернемося детальніше до визначення різновидів літургійних латиномовних кодексів, які складають подальшу джерельну базу дослідження. Згідно з довідково-енциклопедичними і фаховими виданнями, антифонарій — це книга, що містить лише піснопіння офіції¹. Градуал — півчеська книга, яка містить піснопіння месси². Міссал — богослужбова книга, яка включає всі літургійні тексти³. Насьогодні у фондах ІР НБУВ знаходиться близько десятка літургійних рукописних книг XVII-XVIII ст. латиною, які надійшли до бібліотеки із збірки Волинського музею. З метою відтворення історичного шляху і актуального стану історико-культурних пам'яток минулого Волині, оглядово розглянемо деякі з цих матеріалів із Житомирського музейного зібрання.

Чільне місце серед збережених літургійних кодексів займає градуал (ф. I, №4784) XVII ст. У спеціальній літературі XX ст. зустрічалися згадки про цю пам'ятку. Наприклад, у фундаментальній праці Едварда Хвалевіка — польського історика, бібліографа, екслібріолога XX ст.⁴, серед інших експонатів Житомирських сховищ, звертається увага на рукопис домініканського переписувача й мініатюриста, якому належить виконання рукописного тексту кодексу та його декоративне оформлення. Відома також наукова оцінка цього рукопису українськими книгознавцями XX ст. Так, коли Луцький градуал знаходився наприкінці 1920-х — на поч. 1930-х років у Волинському державному науково-дослідному музеї, видатний книгознавець Павло Миколайович Попов, на той час завідувач відділу рукописів ВВУ, у травні 1931 р. перебував у Житомирі в науковому відрядженні за дорученням ВВУ при ВУАН, де обстежив і відібрав найцінніші колекції житомирського сховища. Відомості про результати цього відрядження П. Попов виголосив у повідомленні 24 листопада 1931 р. на засіданні комісії українського письменства доби феодалізму ВУАН, попередньо описавши і оцінивши найцікавіші історичні рукописні збірки⁵. Зауважимо, що П. Попов, розглядаючи рукописи Волинського державного науково-дослідного краєзнавчого музею у Житомирі, фактично провів експертизу їх наукової цінності. В результаті попереднього аналізу, він помістив описання цього кодексу першим се-

ред житомирських рукописів, що свідчило про визначення історичної цінності Луцького градуалу у порівнянні з іншими архівними та рукописними матеріалами Волинського музею.

Розглянемо детальніше це рідкісне джерело сакрального мистецтва. Градуал — нотна книга (чотирилінійні ноти), велика за розміром F (44 x 69 см), написаний на пергаменті досить грубої вичинки на 169 аркушах, де збереглася первісна пагінація переписувача — 304 сторінки; кодекс має глосси. На титульному аркуші градуалу міститься текст плетінкою: «Graduale de tempore et de sanctis Juxta ritum sacri ordinis praedicatorum... In hoc graduale Fr. Blasius Seneviensis cognomento Derey Alumnus Conv. Cracoviensis SS. Trinitatis conscriptor pscit sed non novus Author habevi Pro conventi Lucreiensis comparatum per Reverendum Patrem Fratrem Gabrielem Franco Societatis Jesu Priorem eusdem conventus, anno salutis 1642». Згідно з цими відомостями, градуал був створений у Краківському конвенті Св. Трійці ченцем Блажесем Дереем із Сивера та передбачався для церковних служб у Луцькому кляшторі домініканів. Як впливає із експліциту тексту (арк. 154 зв.), переписувач закінчив свою працю 24 березня 1642 р. Деякі пошкоджені (розірвані) аркуші книги були відреставровані та зшиті, вірогідно, ще в кляшторі краківських домініканів. На титульному аркуші збереглася овальна печатка з текстом, яка свідчить, що згодом книга знаходилася у складі бібліотеки Луцько-житомирської семінарії.

В оздобленні кодексу зустрічаються кольорові ініціали у вигляді мініатюр зооморфного та рослинного характеру на золотому тлі. Однак, хоча в цілому, оздобленню цього фоліанту властивий еkleктичний характер, у використанні декоративних елементів простежуються кілька постійних мотивів (рослинні мотиви — химерно сплетені коріння, віги, дельфіни), характерних для мініатюристики Ренесансу. Певні риси кольорових ініціалів Блажея Дереея відповідають наведенням у таблиці фахового дослідження Матіаса Берсона, присвяченого ілюмінованим рукописам польських схвищ⁶.

Первісна шкіряна оправа, на жаль, збереглася незадовільно (горішня кришка відірвана й блок кодексу розбитий), оскільки і оправа й блок досить громіздкі та важкі; такі розміри функціонально були передбачені для хорового співу під час літургії. Тиснення сліпе, важкі дошки оправлені коричневою шкірою зі сліпим тисненням і мають металеві накладні елементи у вигляді накутників, середників,

жуків, шпенків. Очевидно, оправа була виконана краківськими інтролігаторами для домінікан одночасно з самим кодексом. Оправа містить дату — 1642 і ознаку приналежності до чину домінікан або майбутнього призначення також домініканам (у цьому випадку вона репрезентує тип донатійних оправ). Дані витиснені на горішній відірваній кришці: «ORD. PRAEDICA. ANNO DNI MDCXLII». У зв'язку з цим, слід зауважити, що надходження книг, необхідних для церковної служби, з інших духовних установ було досить популярним способом поповнення зібрання кляшторів і косялів. Зазначимо, що не лише суто збірка літургійних книг Луцьких домініканів, але й властиво їх бібліотека також була досить численною і коштовною, але у 1803 р., на жаль, потерпіла від пожежі⁷.

Нарешті, необхідно приділити суттєву увагу особі самого переписувача та мініатюриста градуалу — Блажея Дереея. В історії ілюмінованої рукописної книги XVI–XVII ст. Б. Дерей залишився як яскрава постать, він створив Луцький градуал у період розквіту своєї діяльності. Судячи з даних біографічної статті Словника працівників польської книги⁸, Блажея Дереея (бл. 1587 — 1666 у Кракові) — домініканія, переписувач і ілюмінатор літургійних рукописних кодексів. Він походив з м. Сивера, а у 1666 р. вступив до чину домініканів у Кракові. Зазначимо, що Краків у той період був традиційним центром книгознавчого мистецтва⁹. Б. Дерей опікувався багатою та найдавнішою кляшторною бібліотекою краківських домініканів, а у 1627–1635 рр. навіть працював з оновлення для бібліотеки старожитніх ілюмінованих кодексів¹⁰. Однак здобутки Б. Дереея як реставратора кодексів краківського домініканського кляштору отримали пізніше неоднозначну оцінку фахівців на рубежі XIX–XX ст. (М. Берсон¹¹). Другим важливим напрямком його діяльності було те, що він займався переписуванням великих літургійних хорових книг для інших домініканських монастирів Речі Посполитої. У 1627 р. Б. Дерей виконував антифонарій для конвенту у Перемислі¹². Згідно з описом М. Берсона, йому належать переписування й оздоблення двох великих за обсягом і розміром градуалів 1632 і 1633 рр. для жіночого кляштору домініканів у Петрові¹³.

Характерною рисою його творчої манери декору рукописів було оригінальне оздоблення, яке поєднувало ренесансні мотиви зображення ініціалів із римською плетінкою облямування. Визначаючи своєрідний індивідуальний стиль ілюмінації рукописів Дереея у «Еп-

«Encyklopedia wiedzy o książce» припускає, думку (на жаль, без подальшого її обґрунтування), що мотиви даних архаїчних орнаментів митець копіював із невідомого нині рукопису, котрий би походив із якогось острова¹⁴. Очевидно, називаючи джерелом орнаментальних зразків для ченця небережний рукопис саме острівного походження, йдеться про своєрідну рідкісність орнаментів даного типу, та, виходячи з цього, проблематичність встановлення приналежності до традиційних стилів у мистецтві книжкової мініатюри в Польщі XVII ст., і, не виключено, відомих скрипторів у Західній Європі взагалі.

Історична доля творчої спадщини цього польського переписувача та мініатюриста на зламі XVI–XVII ст. привертала увагу польських і українських фахівців — істориків культури й мистецтвознавців. У зв'язку із цим, також суттєвим є питання щодо сучасного місцезнаходження і збереження його рукописів. Згідно з даними книгознавчого видання «Słownik pracowników książki polskiej», у краківському кляшторі домінікан збереглися деякі музичні рукописні книги — зразки книжкового мистецтва цього майстра у краківському кляшторі домінікан (краківський антифонарій 1627 р., міссал 1630 р., градуали 1632, 1633, 1635 pp.), а також у Бібліотеці Чарторийських у Кракові (псалтир 1661)¹⁵. Подібні відомості містяться в іншому сучасному покажчику «Zbiory rękopisów w bibliotekach i muzeach w Polsce», укладеному польськими фахівцями Данутою Камоловою і Кристіною Мушпянською. За його даними на сьогодні кілька ілюмінованих музичних кодексів (псалтирі, антифонарії, градуали), створених Б. Дереем, зафіксовано в Архіві провінції домініканів у Кракові, де централізовано зберігається архівна та рукописна спадщина польських домінікан¹⁶. Зауважимо, що донині для істориків культури й книгознавців, картина збереження рукописів Дерее без відомостей про Луцький градуал залишається неповною, оскільки польські книгознавчі джерела не позбавлені лакун, за браком інформації щодо актуального стану українських архівів і книгосховищ, а розвідки вітчизняних фахівців, присвячені даній темі, практично відсутні. Для обґрунтування цього твердження досить звернутися до вищезгаданих довідково-енциклопедичних джерел. Так, як повідомляє Словник працівників польської книжки: «незваною є доля градуалу 1642 р, зробленого для кляштору в Луцьку, який зберігався в Бібліотеці Духовної семінарії в Житомирі»¹⁷. Стаття з іншого книгознавчого джерела «Encyklopedia wiedzy o książce», присвя-

чена діяльності Дерее, згадуючи Луцький градуал, також не вказує його сучасне місцезнаходження¹⁸. Таким чином, слід сподіватися, що подальше ґрунтовне дослідження цієї рукописної пам'ятки, яка нині знаходиться у фондах ІР НБУВ, поряд із суто кодикологічною метою, водночас передбачає усунення, лакун в історії польського і українського книжкового мистецтва XVI–XVII ст.

Поряд із цінним Луцьким градуалом у зібранні Інституту рукопису зберігаються також літургійні книги з Волинського музею пізнього періоду — XVIII ст. Не зведені у фонд Єдиної музейної установи, вони натомість (разом із Луцьким градуалом) у комплексі складають джерельну базу дослідження літургійних латиномовних рукописних книг із Волинського музею. Але, хоча у цілому літургійні рукописи XVII–XVIII ст. репрезентують один жанр рукописних кодексів і поєднуються рядом спільних характерних рис, також між ними спостерігаються й історично обумовлені відмінності. Так, до речі, порівнюючи кодекси XVIII ст. з боку художнього оформлення, маємо підстави вважати, що на відміну від Луцького градуалу 1642 р., декор літургійних рукописів XVIII ст. виглядає досить невиразним і недосконалим у цілому — типовим для XVIII ст., репрезентуючи скоріше епоху занепаду у загальному розвитку мистецтва оздоблювання рукописних книг. Проте, безперечно, варто наголосити на цінності цих пам'яток культури, слід історичного існування різноманітних католицьких духовних орденів, конгрегацій, церков, костелів, кляшторів, монастирів, конвентів, які плідно діяли на терені Правобережної України, насамперед у Волинському регіоні, протягом XVIII ст.

В окремій групі матеріалів XVIII ст. — два міссали реформатів XVIII ст. Перший належав Львівському конвенту св. Казимира і датований 1702 р.¹⁹ — «Missale Romanorum... pro Choro Conventus Leopoliensis ad. S. Casimirum» (ф. I, №4776). Він складається із 96 аркушів і містить на звороті титулу великий за розміром мідьорит — гравюру невідомого майстра, яка зображує добродія та патрона львівських реформатів — св. Казимира. Також у тексті зустрічаються невеличкі мідьорити, що ілюструють текст міссалу (до речі, наприкінці книги знаходиться популярна у цей період гравюра — зображення Чудотворної Божої Матері з монастиря босих кармелітів у Бердичеві) та має кольорові ініціали у чотирикутних рамках. Цей міссал був відреставрований тканиною (очевидно, ще реформатами) і зберігся у досить доброму стані.

Другий міссал «Missale romano-segarphicum» (ф. I №775) — 1754 р., із конвенту реформатів у Кременці, тобто представляє собою культурно-історичну пам'ятку волинського походження. Текст рукопису містить кольорові ініціали, рамки, заставки. Кодекс оздоблений вклеєними розмальованими мідьоритами відповідної для кожної церковної служби тематики — зображення св. мученика Стефана, свят Різдва Христова, Трійці тощо. Мідьорити належать ритцям популярних німецьких майстрів-граверів і вийшли із німецьких друкарень у XVIII ст., які спеціалізувалися на виданні ілюстрованих друкованих книжок. Серед атрибутованих, гравюри з друкарень Аугсбурга — Мартина Бягельбрехта, Йогана Георга Гертеля, Йогана Христиана Леопольда, що належали ритцю Августа Вінда. Щодо оправ двох міссалів, вони досить типові для цієї епохи — дошки, оправлені в шкіру, з металевими накладними елементами.

Ще один міссал волинського походження XVIII ст. «Missale romano-trinitarium pro choro collegii Luceoriensis Ordinis Discalceatorum SSS mae Trinitatis Redemp. Capt.... Fr. Antonio A. 1748» (ф. I, №4777), датований 1748 р. Він також був призначений для конкретної релігійної інституції та згодом використовувався за призначенням під час літургії у Луцькому колегіумі тринітаріїв. На клесному аркуші форзаца зберігся власницький запис тринітаріїв про належність фоліанту до Луцького колегіуму: «С. Н. п. 1 in Folio Collegii Luceoriensis ordinis SS. S Trinitatis»²⁰. Також на аркуші рукопису збереглася пізніша печатка Луцько-Житомирської семінарії, яка свідчить про подальшу історію побутування рукопису у складі цієї установи. Привертає увагу прекрасно збережена світло-коричнева шкіряна оправа із витонченими застібками у вигляді бронзових голівок.

Насамкінець варто приділити увагу історії надходження літургійних рукописів із житомирського музею до бібліотеки. Окремий інтерес викликає надходження до Відділу рукопису ВБУ Луцького градуалу, оскільки джерело його надходження за даними інвентарного опису ф. I вказано помилково і не відповідає актовій документації відділу про комплектування фондів. Судячи з даних інвентарного опису²¹, де зафіксовано, звідки надійшов рукопис, джерелом надходження був Інститут польської пролетарської культури. Але при перевірці цієї інформації вдалося з'ясувати, що у списку переданих полоністичних документів загальною кількістю 180 позицій за актом від 29 лютого — 17 травня 1936 р.²²,

Луцький градуал відсутній²³. За даним «Списку рукописів Історичного відділу Волинського державного музею переданого до ВБУ», частина рукописних матеріалів надійшла до ВБУ 24 жовтня 1932 р. Акт приймання-передачі датований 9 жовтня 1932 р.²⁴ підписувався заступником Волинського державного музею Д. Антоновим і завідувачем бібліотеки музею М. Кудрицьким — з одного боку, а також уповноваженим ВБУ О. Дабанівським — з другого, згідно з цим, книги музею було переміщено до ВБУ у Києві²⁵.

Проте надходження рукописів до ВБУ не було одноразовою акцією: деякі цінні рукописні пам'ятки надійшли згодом. Так питання про Луцький градуал виявилось спірним і поміж представниками адміністрації двох установ не відразу була досягнута згода щодо його майбутнього місцезовища; у цьому зв'язку в акті зазначено, що «Не розв'язаним залишилося питання про передачу до ВБУ одного з двох градуалів, а саме градуалу 1642 р., що на нього претендує ВБУ; і передати який відмовилася адміністрація ВДМ, тому до розв'язання цього питання представники ВБУ залишають в музеї і другий градуал, раніш прийнятий»²⁶. Відтак передача градуалу у складі інших документів була здійснена вже у 1934 р. Тому за списком від 23 січня 1934 р. «Рукописи Волинського державного Музею», складеним Миколою Володимировичем Гепнером (1901–1971) — філологом-славістом, палеографом, архівістом, джерелознавцем, який тоді виконував обов'язки завідувача відділом рукописів, серед матеріалів, переданих із житомирських фондів до відділу рукописів ВБУ, у досить стислому описі пунктом 3 читаємо: «Gradualum» (луцький) 1642 р, Вел. F На пергам., а також низка інших рукописних богослужбових книг латинською мовою²⁷.

Всього ж під час передачі з Житомирських фондів до відділу ВБУ поряд із луцьким рукописним фоліантом було передано 1101 одиниць документів²⁸. Щодо питання приймання-передачі до ВБУ решти волинських музейних матеріалів — вищезгаданих літургійних книг, за актовою документацією встановлено, що тоді вони також потрапили до бібліотеки, тобто здебільшого надійшли у 1934 р.²⁹

Так оглядово виглядає картина комплектування та зберігання літургійних латиномовних кодексів, які поряд з іншими матеріалами житомирського походження, репрезентують «волинську» у фондах Інституту рукопису НБУВ, і віддзеркалюють певні аспекти історії розвитку музейництва України.

- 1 Антисонарий // Музыкальний енциклопед. словарь.— М.: Сов. энциклопедия, 1990.— С. 35.
- 2 Градуал // Там само.— С. 147.
- 3 Латинские рукописи Библиотеки Академии Наук СССР: Описание рукописей латинского алфавита X—XV вв. / Сост. Киселева Л.И.— Л.: Наука, 1978.— С. 14.
- 4 Chwałewik Ł. Zbiory polskie: archiwa, biblioteki, gabinety, galerie, muzea i inne zbiory pamiątek przeszłości, w Ojczyźnie i d'le obczyźnie, w porządku alfabetycznym według miejscowości ułożone.— Warszawa; Krakow: Wydaw-wo Morkowicza, Towarzystwo wydawnicze w Warszawie, 1926—1927.— T. 2.— S. 547.
- 5 IP НБУВ, ф. 285, № 516, С. 20—21.
- 6 Bersohn M. O iluminowanych rękopisach polskich.— Warszawa; Druk P. Laskauera i W. Babickiego, 1900.— S. 69, 85.
- 7 Radziszewski F. Wiadomość historyczno-statystyczna i znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych tak niegdyś byłych jak i obecnie istniających w krajach dawną Polskę składających...— Krakow: Anezye, 1875.— S. 46.
- 8 Derej Błazej / Słownik pracowników książki polskiej.— Warszawa — Łodz, 1972.— S. 169.
- 9 Illuminatorstwo // Encyklopedia wiedzy i książki — Wrocław — Warszawa — Krakow, 1971.— Kol. 939.
- 10 Derej Błazej / Słownik pracowników książki polskiej.— Warszawa — Łodz, 1972.— S. 169.
- 11 Bersohn M. O iluminowanych rękopisach polskich.— Warszawa; Druk P. Laskauera i W. Babickiego, 1900.— S. 69, 85.
- 12 Illuminatorstwo // Encyklopedia wiedzy i książki — Wrocław — Warszawa — Krakow, 1971.— Kol. 939.
- 13 Bersohn M. O iluminowanych rękopisach polskich.— С. 81—85.
- 14 Illuminatorstwo // Encyklopedia wiedzy i książki — Wrocław — Warszawa — Krakow, 1971.— Kol. 939.
- 15 Derej Błazej / Słownik pracowników książki polskiej.— Warszawa — Łodz, 1972.— S. 169.
- 16 Zbiory rękopisow w bibliotekach i muzeach w Polsce. // Oprac. D. Kamolowa, K. Muszyńska.— W-wa: Biblioteka Narodowa, 1988.— S. 146—147.
- 17 Derej Błazej / Słownik pracowników książki polskiej.— Warszawa — Łodz, 1972.— S. 169.
- 18 Derej Błazej // Encyklopedia wiedzy i książki — Wrocław — Warszawa — Krakow, 1971.— Kol. 514.
- 19 Про інші рукописи з фонду реформатів у IP НБУВ див: Булатова С.О. Архів реформатів руської провінції (Provincia Russia) // Рукописна та книжкова спадщина України.— К., 1994.— Вип. 2.— С. 136—141.
- 20 Щодо інших рукописів з Луцького колегіуму тринітаріїв див. детальніше у ст. автора: Міщук С.М. Рукописні конфесійні пам'ятки XVII—XIX ст. Волинського державного крайознавчого музею в Житомирі кін. XIX — поч. XX ст.: короткий огляд матеріалів з фондів Інституту рукопису НБУВ.— К., 2001.
- 21 IP НБУВ, Інвентарна книга ф. I, №1668—5154, арк. 184 зв.
- 22 Архів IP НБУВ, оп. 1, спр. 45, арк. 93—102.
- 23 Там само.
- 24 Архів IP НБУВ, оп. 1, спр. 43, арк. 70.
- 25 Там само, арк. 70.
- 26 Там само, арк. 71.
- 27 Там само, спр. 44, арк. 41—67 зв.
- 28 Арх. IP НБУВ, оп. 1, спр. 44, арк. 40.
- 29 Там само., арк. 41—67 зв.

Валерій Старков

ЛИСТИ МИТРОФАНА ДИКЕРЕВА ДО МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО З ФОНДІВ ЦДІА УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ

Повноцінний розвиток національної науки важко уявити за відсутності опублікованого корпусу творчої спадщини найвидатніших учених-мислителів. В цьому контексті творча спадщина Михайла Грушевського займає провідне місце.

Фонд №1235 ЦДІА України у м. Києві вміщує 610 справ з листуванням вченого, які складають 3/4 всього обсягу документів історика¹. Нашу увагу привернула епістолярна спадщина М.С. Грушевського в частині його листування як з визначними етнографами, так і з етнографами-аматорами, краєзнавцями, народними майстрами, колекціонерами старожитностей. У фонді зберігаються листи до М. Гру-

шевського таких визначних етнографів, як Федір Вовк, Володимир Гнатюк, Катерина Грушевська, Марко Грушевський, Митрофан Дикарів, Раймунд Кайндль, Філарет Колесса, Василь Кравченко, Зенон Кузеля, Андрій Лобода, Любор Нідерле, Микола Сумцов, Володимир Шухевич, Володимир Ястребов. Окрім того, у фонді відклалися листи від багатьох кореспондентів, які містять різноманітну етнографічну інформацію з різних куточків України: Валеріана Боржковського з Вінниччини, Андрія Веретельника з Галичини, Григорія Веселого та Сергія Іванницького з Поділля, П. Петрушевського з Наддніпрянщини, Гядора Стринського з Закарпаття та ін.